Powstanie styczniowe

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Mapa interaktywna
- Animacja
- Film + Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Bibliografia:

- Źródło: *Manifest Tymczasowego Rządu Narodowego z 22 stycznia 1863 r. (fragment).*

Grafika z cyklu *Polonia*.
Źródło: Artur Grottger, *Bitwa*, 1863, Wikimedia Commons, domena publiczna.

W dniu 22 stycznia 1863 r. Centralny Komitet Narodowy stojący na czele ugrupowania „czerwonych” przekształcił się w Rząd Narodowy, który ogłosił manifest, zawierający wezwanie do walki oraz zapowiadający uwłaszczenie chłopów. Brak Dąbrowskiego, aresztowanego jeszcze w sierpniu 1862 r., uniemożliwił realizację planu opanowania warszawskiej Cytadeli. Nie udało się też zdobyć żadnego z większych miast Królestwa, w którym mogłoby się ulokować centrum dowodzenia. Pierwsze uderzenie zaskoczyło Rosjan, ale regularne wojsko bardzo szybko uzyskało przewagę nad słabo uzbrojonymi oddziałami partyzanckimi. W czerwcu Wielopolskiego zdymisjonowano, dwa miesiące później wielki książę Konstanty opuścił Królestwo, a urząd namiestnika Królestwa objął rosyjski generał Fiodor Berg.

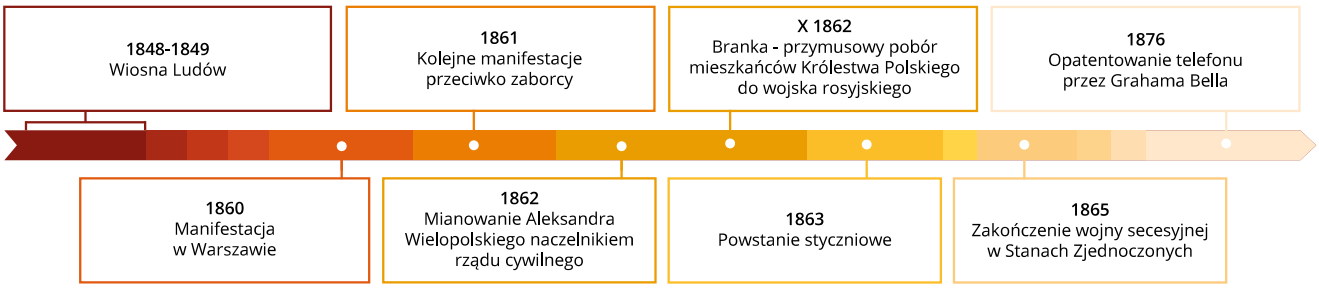

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Przeanalizujesz w jakich okolicznościach wybuchło powstanie styczniowe.
- Ocenisz działania oddziałów powstańczych.
- Wymienisz konsekwencje upadku powstania.

Przeczytaj

Powstanie styczniowe

W dniu 22 stycznia 1863 r. Centralny Komitet Narodowy stojący na czele ugrupowania „czerwonych” przekształcił się w Rząd Narodowy, który ogłosił manifest, zawierający wezwanie do walki oraz zapowiadający uwłaszczenie chłopów.

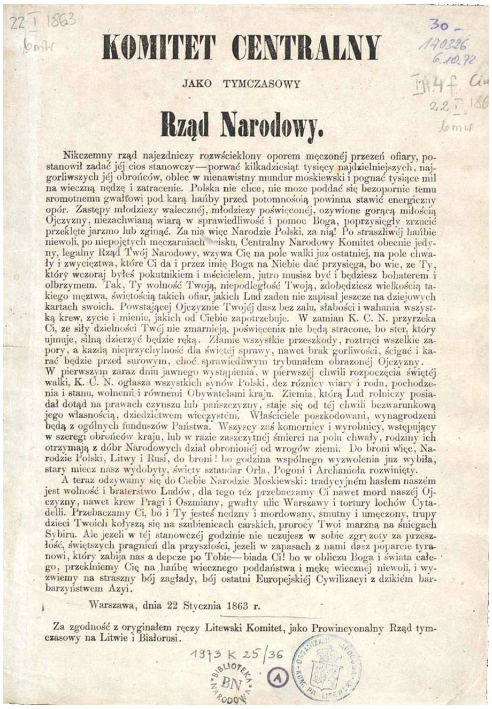

KOMITET CENTRALNY

JAKO TYMCZASOWY

Rząd Narodowy.

Nikczemny rząd najezdniczy rozwścieklony oporem męczonéj przezeń ofiary, postanowił zadać jéj cios stanowczy—porwać kilkadziesiąt tysięcy najdzielniejszych, najgorliwszych jéj obrońców, oblec w nienawistny mundur moskiewski i pognać tysiące mil na wieczną nędzę i zatracenie. Polska nie chce, nie może poddać się bezopornie temu sromotnemu gwałtowi pod karą hańby przed potomnością powinna stawić energiczny opór. Zastępy młodzieży walecznéj, młodzieży poświęconéj, ozywione gorącą miłością Ojczyzny, niezachwianą wiarą w sprawiedliwość i pomoc Boga, poprzysięgły zrzucić przeklęte jarzmo lub zginąć. Za nią więc Narodzie Polski, za nią! Po straszliwéj hańbie niewoli, po niepojętych męczarniach wojska, Centralny Narodowy Komitet obecnie jedyny, legalny Rząd Twój Narodowy, wzywa Cię na pole walki już ostatniéj, na pole chwały i zwycięztwa, które Ci da i przez imię Boga na Niebie dać przysięga, bo wie, że Ty, który wczoraj byłeś pokutnikiem i mścicielem, jutro musisz być i będziesz bohaterem i olbrzymem. Tak, Ty wolność Twoją, niepodległość Twoją, zdobędziesz wielkością takiego męztwa, świętością takich ofiar, jakich Lud żaden nie zapisał jeszcze na dziejowych kartach swoich. Powstającéj Ojczyznie Twojéj dasz bez żalu, słabości i wahania wszystką krew, życie i mienie, jakich od Ciebie zapotrzebuje. W zamian K. C. N. przyrzeka Ci, że siły dzielności Twéj nie zmarnieją, poświęcenia nie będą stracone, bo ster, który ujmuje, silną dzierżyć będzie ręką. Złamie wszystkie przeszkody, rozrzuci wszelkie zapory, a kazią nieprzychylność dla świętéj sprawy, nawet brak gorliwości, ścigać i karać będzie przed surowym, choć sprawiedliwym trybunałem obrażonéj Ojczyzny.

W pierwszym zaraz dniu jawnego wystąpienia, w pierwszéj chwili rozpoczęcia świętéj walki, K. C. N. ogłasza wszystkich synów Polski, bez różnicy wiary i rodu, pochodzenia i stanu, wolnemi i równemi Obywatelami kraju. Ziemia, którą Lud rolniczy posiadał dotąd na prawach czynszu lub pańszczyzny, staje się od téj chwili bezwarunkową jego własnością, dziedzictwem wieczystém. Właściciele poszkodowani, wynagrodzeni będą z ogólnych funduszów Państwa. Wszyscy zaś komornicy i wyrolnicy, wstępujący w szeregi obrońców kraju, lub w razie zaszczytnéj śmierci na polu chwały, rodziny ich otrzymają z dóbr Narodowych dział obronionéj od wrogów ziemi. Do broni więc, Narodzie Polski, Litwy i Rusi, do broni! bo godzina wspólnego wyzwolenia już wybiła, stary miecz nasz wydobyty, święty sztandar Orła, Pogoni i Archanioła rozwinięty.

A teraz odzywamy się do Ciebie Narodzie Moskiewski: tradycyjném hasłem naszém jest wolność i braterstwo Ludów, dla tego téż przebaczamy Ci nawet mord naszéj Ojczyzny, nawet krew Pragi i Oszmiany, gwałty ulic Warszawy i tortury lochów Cytadeli. Przebaczamy Ci, bo i Ty jesteś nędzny i mordowany, smutny i umęczony, trupy dzieci Twoich kołyszą się na sanbieżnicach carskich, proroczy Twoi marzną na śniegach Sybiru. Ale jeżeli w téj stanowczéj godzinie nie uczujesz w sobie zgryzoty za przeszłość, świętszych pragnień dla przyszłości, jeżeli w zapasach z nami dasz poparcie tyranowi, który zabija nas a depcze po Tobie—biada Ci! bo w obliczu Boga i świata całego, przeklniemy Cię na hańbę wiecznego poddaństwa i mękę wiecznéj niewoli, i wyzwiemy na straszny bój zagłady, bój ostatni Europejskiéj Cywilizacyi z dzikiém barbarzyństwem Azyi.

Warszawa, dnia 22 Stycznia 1863 r.

Za zgodność z oryginałem ręczy Litewski Komitet, jako Prowincyonalny Rząd tymczasowy na Litwie i Białorusi.

Manifest Tymczasowego Rządu Narodowego.

Źródło: wikipedia.org, domena publiczna.

Manifest Tymczasowego Rządu Narodowego z 22 stycznia 1863 r. (fragment)

Nikczemny rząd najezdniczy, rozwścieklony oporem męczonej przezeń ofiary, postanowił zadać jej cios stanowczy: porwać kilkadziesiąt tysięcy najdzielniejszych, najgorliwszych jej obrońców, oblec w nienawistny mundur moskiewski i pognać tysiące mil na wieczną nędzę i zatracenie.

Polska nie chce, nie może poddać się bezopornie temu sromotnemu gwałtowi, pod karą hańby przed potomnością powinna stawić energiczny opór. [...]

Manifest Tymczasowego Rządu Narodowego z 22 stycznia 1863 r. (fragment)

Nikczemny rząd najezdniczy, rozwścieklony oporem męczonej przezeń ofiary, postanowił zadać jej cios stanowczy: porwać kilkadziesiąt tysięcy najdzielniejszych, najgorliwszych jej obrońców, oblec w nienawistny mundur moskiewski i pognać tysiące mil na wieczną nędzę i zatracenie.

Polska nie chce, nie może poddać się bezopornie temu sromotnemu gwałtowi, pod karą hańby przed potomnością powinna stawić energiczny opór. [...]

Po strasznej hańbie niewoli, po niepojętych męczarniach ucisku, Centralny Narodowy Komitet, obecnie jedyny legalny Rząd Twój Narodowy, wzywa Cię na pole walki już ostatniej, na pole chwały i zwycięstwa, które Ci da i przez imię Boga na Niebie dać przysięga, bo wie, że Ty, który wczoraj byłeś pokutnikiem i mścicielem, jutro musisz być i będziesz bohaterem i olbrzymem.

Tak, Ty wolność Twoją, niepodległość Twoją zdobędziesz wielkością takiego męstwa, świętością takich ofiar, jakich Lud żaden nie zapisał jeszcze na dziejowych kartach swoich. Powstającej Ojczyźnie Twojej dasz bez żalu, słabości i wahania wszystką krew, życie i mienie, jakich od Ciebie potrzebuje.

W zamian Komitet Centralny Narodowy przyrzeka Ci, że siły dzielności Twojej nie zmarnuje, poświęcenia nie będą stracone, bo ster, który ujmuje, silną dzierżyć będzie ręką. Złamie wszelkie przeszkody, [...] a każdą nieprzychylność dla świętej sprawy, nawet brak gorliwości, ścigać i karać będzie przed surowym, choć sprawiedliwym trybunałem Ojczyzny.

W pierwszym zaraz dniu jawnego wystąpienia, w pierwszej chwili rozpoczęcia świętej walki, Komitet Centralny Narodowy ogłasza wszystkich synów Polski, bez różnicy wiary i rodu, pochodzenia i stanu, wolnymi i równymi obywatelami kraju. Ziemia, którą Lud rolniczy posiadał dotąd na prawach czynszu lub pańszczyzny, staje się od tej chwili bezwarunkową jego własnością, dziedzictwem wieczystym. Właściciele poszkodowani wynagrodzeni będą z ogólnych funduszów państwa. Wszyscy zaś komornicy i wyrobnicy, wstępujący w szeregi obrońców kraju, lub w razie zaszczytnej śmierci na polu chwały, rodziny ich, otrzymają z dóbr narodowych dział obronionej od wrogów ziemi.

Do broni więc, Narodzie Polski, Litwy i Rusi, do broni! bo godzina wspólnego wyzwolenia już wybiła, stary miecz nasz wydobyty, święty sztandar Orła, Pogoni i Archanioła rozwinięty.

Źródło: *Manifest Tymczasowego Rządu Narodowego z 22 stycznia 1863 r. (fragment).*

Przebieg walk

Polski ksiądz, który był przetrzymywany w Cytadeli Warszawskiej w czasie powstania styczniowego.
Źródło: domena publiczna.

W styczniu 1863 roku w Królestwie Polskim znajdowało się ok. 112 tys. żołnierzy rosyjskich, w czerwcu po zakończeniu poboru nadzwyczajnego liczba ta wzrosła do prawie 126 tys. Na Litwie walczyły dodatkowe oddziały, dając w sumie liczbę 190 tys. żołnierzy armii carskiej. Rosjanie mieli ogromną przewagę nad siłami powstańczymi, które w szczytowym momencie liczyły ok. 30 tys. źle uzbrojonych żołnierzy. Powstanie styczniowe miało charakter wojny partyzanckiej, w której naliczyć można ok. 1200 niewielkich bitew, krwawych potyczek i niewielkich akcji. Pierwszymi bitwami powstania były stoczone 21 stycznia 1863 roku starcia pod Płockiem i Kraśnikiem. To pierwsze zakończyło się niepowodzeniem – oddział naczelnika powstania w guberni płockiej Zygmunta Padlewskiego nie zdołał zdobyć Płocka, a 7 dni później, 28 stycznia, poniósł porażkę pod Słominem i Unieckiem.
W kwietniu 1863 roku Padlewski został pojmany przez Rosjan i przewieziony do Płocka, tam skazano go na karę śmierci i 15 maja rozstrzelano. Innymi ważnymi starciami powstania były: bitwa pod Węgrowem (stoczona 3 lutego 1863 roku), zwana polskimi Termopilami, którą mimo złego ustawienia zwyciężyli powstańcy, pokonując rosyjską artylerię, oraz bitwa w Sosnowcu (stoczona z 6 na 7 lutego 1863 roku), która okazała się jedynym pełnym zwycięstwem Polaków, zakończonym kontrolą miasta przez administrację powstańczą.

Brak Dąbrowskiego, aresztowanego jeszcze w sierpniu 1862 r., uniemożliwił realizację planu opanowania warszawskiej Cytadeli. Nie udało się też zdobyć żadnego z większych miast Królestwa, w którym mogłoby się ulokować centrum dowodzenia. Pierwsze uderzenie zaskoczyło Rosjan, ale regularne wojsko bardzo szybko uzyskało przewagę nad słabo uzbrojonymi oddziałami partyzanckimi. W czerwcu Wielopolskiego zdymisjonowano, dwa miesiące później wielki książę Konstanty opuścił Królestwo, a urząd namiestnika Królestwa objął rosyjski generał Fiodor Berg.

Mimo prób nie udało się ustanowić stabilnego dowództwa nad siłami powstańczymi. Przez krótki czas funkcję dyktatora sprawował przybyły z emigracji radykał Ludwik Mierosławski, po nim zaś wysunięty przez białych Marian Langiewicz.

Kierownictwo polityczne i organizacyjne spoczywało w ręku tajnego Rządu Narodowego, w którego imieniu pobierano podatki i wykonywano wyroki na zdrajcach, ale jednocześnie trwały zmagania między czerwonymi a białymi o kontrolę nad nim. W październiku 1863 r. dyktatorem został związany z białymi Romuald Traugutt. Za główne zadanie uważał on dotrwanie powstania do wiosny 1864 r., kiedy to w pole miały wyruszyć zreorganizowane przezeń oddziały oraz chłopskie pospolite ruszenie. Wierzono też w obietnice Napoleona III i spodziewano się wybuchu wojny w Europie. Tymczasem 2 marca 1864 r. Aleksander II ogłosił dekret o uwłaszczeniu chłopów w Królestwie Polskim, co przekreśliło szanse na ich masowy udział w zrywie narodowym. W kwietniu Traugutt został aresztowany, a cztery miesiące później stracony na stokach Cytadeli wraz z innymi członkami Rządu Narodowego. Podczas egzekucji obecny był 30-tysięczny tłum, a zgromadzenie przerodziło się w manifestację uczuć patriotycznych.

Romuald Traugutt (1826–1864), polski generał, w młodości oficer armii rosyjskiej, dyktator powstania styczniowego.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wskaż rejony najbardziej intensywnych walk w trakcie powstania.
Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Krwawo stłumiono powstanie na ziemiach zabranych. Na Wołyniu walki trwały krótko i w maju 1863 r. zakończyły się zwycięstwem Rosjan, wspomaganych przez miejscowych chłopów, na Litwie natomiast toczyły się do października. W guberniach wileńskiej, kowieńskiej i grodzieńskiej oraz na Żmudzi powstanie poparła ludność katolicka, w tym także część chłopów. Niestety przewaga sił rosyjskich była przygniatająca, a próby przerzucenia broni i ochotników z zagranicy zakończyły się niepowodzeniem. Rozbicie ruchu przyspieszyły brutalne represje stosowane przez generała Michaiła Murawjowa, który swą działalnością zasłużył na przydomek Wieszatiel.

Ciekawostka

Międzynarodowe aspekty powstania styczniowego

Tajne porozumienie rosyjsko-francuskie z 1859 r. zapowiadało przewrót w stosunkach międzynarodowych, jakim niewątpliwie byłoby zbliżenie Petersburga i Paryża. Na przeszkodzie w zawarciu tego aliansu stała jednak sprawa polska. Oficjalnie wspierający narody uciśnione Napoleon III nie mógł wiązać się z Rosją bez utraty twarzy, tym bardziej że Polacy cieszyli się we Francji sympatią. Cesarz mógł najwyżej pokładać nadzieję, że reformujący Rosję Aleksander II wywiąże się z obietnicy poprawy ich położenia.

Załagodzenie sprawy polskiej nie było jednak na rękę Prusom. Gdyby bowiem doszło do sojuszu Rosji z Francją, to układ sił w państwach niemieckich zostałby zamrożony i Prusy nie wyciągnęłyby korzyści z osłabienia Austrii. Pruski ambasador w Petersburgu, Otto von Bismarck, starał się więc pokrzyżować plany margrabiego Wielopolskiego, który zabiegał o cesarską akceptację dla reform w Królestwie Polskim, mających zgasić patriotyczne wrzenie. Wielopolskiemu udało się wprawdzie osiągnąć swój cel, ale jego polityka nie została zaakceptowana przez rodaków.

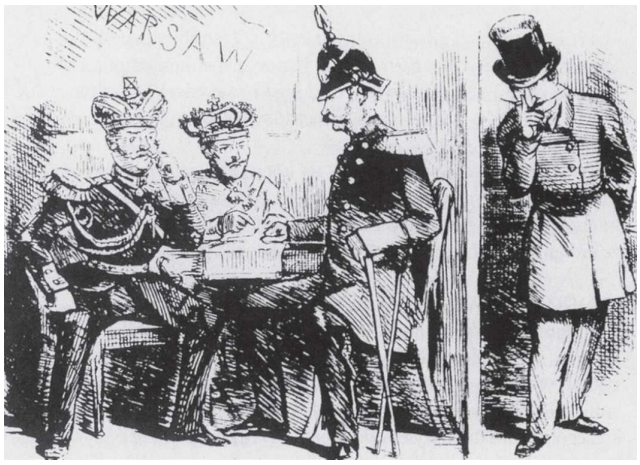

Narada Aleksandra II, Franciszka Józefa I i Ottona von Bismarcka w sprawie polskiej, zza ściany podsłuchuje Napoleon III, karykatura angielska z epoki.

W styczniu 1863 r. w Królestwie Polskim wybuchło powstanie. Spotkało się ono z poparciem środowisk liberalnych w Europie, którym Rosja, nawet pod rządami reformatorskiego Aleksandra II, jawiła się jako tyrania. Zryw postawił Napoleona III w kłopotliwej sytuacji, gdyż zarówno Polacy, jak i międzynarodowa opinia, właśnie od niego oczekiwali podjęcia działań. Tymczasem mianowany w 1862 r. premierem Bismarck zaproponował Rosjanom zawarcie układu o pomocy w zwalczaniu powstania, zezwalającego siłom rosyjskim walczącym z Polakami na przemarsze przez przygraniczne terytoria Prus. I choć owa konwencja Alvenslebena –

nazwana tak od nazwiska sygnującego ją pruskiego generała – z wojskowego punktu widzenia nie była Rosji wcale potrzebna, to jednak względy dyplomatyczne sprawiły, że chętnie na nią przystano. W odpowiedzi Francja i Wielka Brytania złożyły wspólnie protest w Petersburgu, poparty przez Włochy, Austrię, Hiszpanię, Portugalię, Danię, Szwecję i Turcję. Był to jednak jedyny krok, na który zdobył się Napoleon III. Na przełomie lat 50. i 60. XIX w. cesarz poniósł więc klęskę dyplomatyczną: polityka prowadzona przezeń w Italii doprowadziła do popsucia relacji z Anglikami, wkrótce zaś zraził do siebie także Rosję, której neutralności zawdzięczał sukcesy odniesione kosztem Austrii. Nie powiodła się również próba ożywienia stosunków francusko- -rosyjskich podczas wizyty Aleksandra II w Paryżu w 1867 r., w trakcie której tłum wznosił okrzyki „Niech żyje Polska!".

Emanuel Szafarczyk, syn stolarza ze Śląska, stał na czele sztyletników – specjalnego oddziału przeznaczonego do wykonywania egzekucji na zdrajcach i gorliwych policjantach. Został powieszony na stokach Cytadeli w 1864 r.

W maju 1865 r. na Podlasiu zlikwidowano ostatni oddział powstańczy, dowodzony przez księdza Stanisława Brzóskę. Ogółem przez ponad dwa lata stoczono ponad 1200 bitew i potyczek. W walkach po stronie powstańczej wzięło udział łącznie 200 tys. osób, ale w polu pozostawało naraz nie więcej niż 20–30 tys. Według szacunków badaczy, straty Królestwa, liczącego 6,5 mln mieszkańców, wyniosły 46 tys. osób, w tym 20 tys. wywiezionych bezpowrotnie na Syberię i 5 tys. emigrantów. W szeregach powstańczych walczyli też cudzoziemcy: Francuzi, Włosi i Rosjanie, a nawet oficerowie armii szwedzkiej.

Upadek powstania otworzył nowy etap w dziejach Królestwa, które utraciło nawet te elementy autonomii, które zachowano w okresie międzypowstaniowym. Namiestnikiem aż do śmierci w 1874 r. pozostał Berg, ale jego następcy nosili już tylko tytuł generał-gubernator. Powołany do życia w 1864 r. Komitet Urządzający opracował program ujednolicenia Królestwa Polskiego z Rosją, a jego ziemie od lat 70. XIX w. zaczęto nazywać Krajem Nadwiślańskim. Miejscową administrację i sądownictwo opanowali Rosjanie, Polakom natomiast nie utrudniano robienia kariery – poza wojskiem – na terenie Rosji, co miało sprzyjać ich integracji z Cesarstwem. W szkolnictwie wprowadzono rosyjski jako język wykładowy, a zlikwidowaną w 1869 r. Szkołę Główną zastąpił Cesarski Uniwersytet Warszawski.

Herb Kraju Nadwiślańskiego.
Źródło: Samhanin, wikipedia.org, licencja: CC BY 3.0.

Gloria Victis

Godło państwowe na pieczęci Rządu Narodowego z okresupowstania styczniowego, przyjęte dekretem rządu z 10 maja 1863 r. Na tarczy herbowej przedstawiono Orła (symbolizującego Polskę), Pogoń (Litwę) i Michała Archanioła (Białoruś).
Podaj, do jakiej tradycji nawiązuje korona wieńcząca tarczę herbową.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Upadek powstania styczniowego oznaczał kres idei powstańczej walki o niepodległość, którą zapoczątkował Tadeusz Kościuszko, ogłaszając w marcu 1794 r. na krakowskim rynku insurekcję narodową. Jedynie nieliczni działacze emigracyjni wierzyli jeszcze w szanse kontynuowania wysiłku zbrojnego. Należał do nich książę Adam Sapieha, który jeszcze latem 1864 r. wzywał do rozszerzenia działań na pozostałe zabory. Odezwę tę zdezawuował galicyjski konserwatysta Paweł Popiel, który domagał się wręcz usunięcia z życia politycznego członków władz powstańczych.

Nie tak radykalnie, ale również w potępiającym tonie, wypowiadali się o powstaniach inni galicyjscy konserwatyści. Wybitny historyk, jeden z twórców szkoły krakowskiej, Józef Szujski – sam zresztą uczestnik powstania styczniowego – przyrównywał działalność spiskową do

staropolskiego *liberum veto*, na wzór którego ukuł termin *liberum conspiro* – wolność spiskowania. Pogląd ten wyrażano również w ogłoszonej w 1869 r. przez Szujskiego, Stanisława Tarnowskiego i Stanisława Koźmiana satyrze *Teka Stańczyka*, od której tytułu do konserwatystów krakowskich przylgnęło na trwałe określenie stańczycy.

> **Ciekawostka**
>
> *Gloria Victis* – chwała zwyciężonym. Ta łacińska dewiza oznacza oddanie najwyższej czci pokonanym w nierównej walce. Jej przeciwstawieniem jest również rzymska sentencja – *vae victis* – biada zwyciężonym.

W Kraju Nadwiślańskim odpowiedzią na klęskę powstania było, z jednej strony – zintensyfikowanie pracy organicznej, z drugiej zaś – podjęcie pracy u podstaw, jak nazywano wysiłki mające na celu pobudzenie świadomości narodowej i obywatelskiej chłopów. Oba kierunki działań miały jednak charakter długofalowy i były zakrojone raczej na dziesięciolecia niż na lata. Ugruntowywało się więc powszechne przekonanie o braku szans na odzyskanie niepodległości i konieczności ugody z zaborcami, szczególnie z Rosją. Jednak ani postawa kapitulancka, ani próby wytargowania ustępstw, choćby za cenę rezygnacji z ziem zabranych, nie miały widoków powodzenia, gdyż jedynym dążeniem imperium były już w tym czasie całkowita rusyfikacja i pozbycie się problemu polskiego raz na zawsze.

Podobny kurs przyjęła polityka pruska, zmierzająca do germanizacji Wielkopolski. Jedynym wyjątkiem wśród zaborców okazała się słabnąca w wyniku klęsk w wojnach w Italii i z Prusami Austria, gdzie Polakom przyznano autonomię.

Film dostępny pod adresem https://zpe.gov.pl/a/D18GeG2j1

Film opisujący Powstanie Styczniowe.

Słownik

autonomia

(gr. *autonomia* – samorząd) w prawie państwowym najszersze uprawnienia samorządowe jakiegoś terytorium w obrębie państwa, łącznie z własnym prawodawstwem

dyktator

osoba mająca absolutną władzę w państwie
(definicja na podstawie słownika PWN)

manifest

deklaracja publiczna jakiejś organizacji społecznej, partii politycznej, grupy literackiej, zawierająca jej program działania
(definicja na podstawie słownika PWN)

praca organiczna, praca u podstaw

hasła pozytywistów polskich po powstaniu styczniowym, wzywające do obrony bytu narodowego nie przez walkę zbrojną, lecz przez rozwój gospodarki i oświaty
(definicja na podstawie słownika PWN)

stańczycy

członkowie ugrupowania politycznego
(definicja na podstawie słownika PWN)

Słowa kluczowe

powstanie styczniowe, Ludwik Mierosławski, Marian Langiewicz, Romuald Traugutt, Józef Szujski, *Teka Stańczyka*

Bibliografia

J.W. Borejsza, *Piękny wiek XIX*, Warszawa 1984.

A. Chwalba, *Historia Polski 1795–1918*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2000.

Wielka historia świata. Tomy 1-12 (praca pod patronatem Polskiej Akademii Umiejętności); Świat Książki 2004-2006.

Wielka historia Polski, tomy 1-10; Oficyna Wydawnicza FOGRA, Kraków 2016.

Mapa interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą interaktywną, a następnie wykonaj kolejne polecenia.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Odpowiedz, dlaczego nie można wskazać głównych bitew powstania. Odpowiedź uzasadnij.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Wyjaśnij przyczyny zróżnicowania natężenia działań oddziałów powstańczych w różnych regionach Królestwa Polskiego.

Twoja odpowiedź

Polecenie 4

Przedstaw miejsca przerzutowe, a następnie oceń możliwości zaopatrzenia i uzupełnień dla oddziałów powstańczych.

Twoja odpowiedź

Animacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z animacją, a następnie wykonaj polecenia.

Film dostępny pod adresem https://zpe.gov.pl/a/DPqy5Uh7A

Film opisujący Bitwę pod Grochowiskami, czyli "Pyrrusowe zwycięstwo" powstańców styczniowych.

Polecenie 2

Wymień przyczyny wygranej Polaków.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Wyjaśnij, dlaczego wynik bitwy pod Grochowiskami określa się mianem „pyrrusowego zwycięstwa” powstańców styczniowych.

Twoja odpowiedź

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmami i wykonaj kolejne polecenia.

Film dostępny pod adresem https://zpe.gov.pl/a/D18ZJfVFZ

Film opowiadający o powstaniu styczniowym. Część 1.

Polecenie 2

Scharakteryzuj polskie ugrupowania, które dążyły do niepodległości Polski. Z którymi grupami społecznymi się związały poszczególne stronnictwa?

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Opisz przygotowania Polaków do zbrojnego wystąpienia.

Twoja odpowiedź

Film dostępny pod adresem https://zpe.gov.pl/a/D18ZJfVFZ

Film opowiadający o powstaniu styczniowym. Część 2.

Polecenie 4

Wyjaśnij rolę rosyjskich rewolucjonistów dla polskiego powstania.

Twoja odpowiedź

Polecenie 5

Rozstrzygnij, czy słuszne było liczenie przez powstańców na pomoc Francji. Uzasadnij odpowiedź.

Twoja odpowiedź

Film dostępny pod adresem https://zpe.gov.pl/a/D18ZJfVFZ

Film opowiadający o powstaniu styczniowym. Część 3.

Polecenie 6

Wyjaśnij rolę białych dla kontynuacji powstania styczniowego.

Twoja odpowiedź

Polecenie 7

Opisz reakcję państw europejskich na polskie powstanie.

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij, co Tymczasowy Rząd Narodowy obiecywał chłopom. Jaki cel miało oddzielne zwracanie się do chłopów z poszczególnych ziem: Polski, Litwy i Rusi?

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 2

Wymień najważniejszych wodzów powstania styczniowego.

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 3

Jakie konsekwencje dla Królestwa Polskiego miał upadek powstania styczniowego?

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z poniższą grafiką i wykonaj polecenie.

Wyjaśnij wymowę ideową słów „Równość, wolność, niepodległość”. Co oznaczają one w tym kontekście?

Ćwiczenie 5

Porównaj powstanie styczniowe z powstaniem listopadowym.

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 6

Rozstrzygnij, czy zamieszczona poniżej mapa przedstawia bitwę z okresu powstania styczniowego. Swoją odpowiedź uzasadnij.

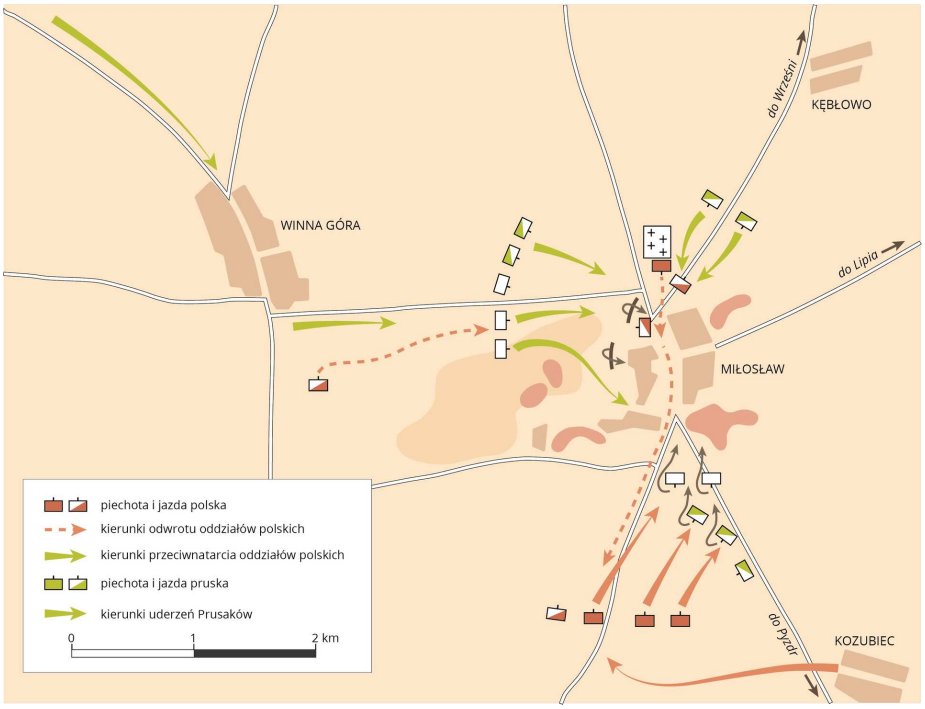

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Tak

Uzasadnienie

Dla nauczyciela

Autor: Stanisław Mrozowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Powstanie styczniowe

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:
Zakres podstawowy
Treści nauczania – wymagania szczegółowe
Zakres podstawowy
XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa. Uczeń:
1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa;
2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie;
3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego, z uwzględnieniem roli jego przywódców, w tym Romualda Traugutta;
Zakres rozszerzony
Treści nauczania – wymagania szczegółowe
XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:
1) ocenia znaczenie powstania styczniowego dla kształtowania się nowoczesnego narodu polskiego;
2) opisuje przykłady działalności Polaków w czasie zesłania na Syberii.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

- analizuje w jakich okolicznościach wybuchło powstanie styczniowe;
- ocenia działania oddziałów powstańczych;
- wymienia konsekwencje upadku powstania.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel poleca uczniom, aby zapoznali się z medium w sekcji „Mapa interaktywna".

Faza wstępna:

1. Wyświetlenie przez nauczyciela tematu i celów zajęć, przejście do wspólnego ustalenia kryteriów sukcesu.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel, przy użyciu dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, którzy uczestnicy zajęć zapoznali się z udostępnionym e-materiałem. Nauczyciel poleca jednemu z uczniów, aby zaproponował swoje skojarzenia z tematem lekcji.

Faza realizacyjna:

1. **Praca w grupach z treścią e-materiału.** Każda z nich opracowuje fragment materiału z sekcji „Przeczytaj":

- Grupa 1 i 4 – Powstanie styczniowe;
- Grupa 2 i 5 - Przebieg walk;
- Grupa 3 i 6 - Gloria Victis.

Po zakończeniu pracy przedstawiciele zespołów prezentują przydzielone zagadnienie. Pozostali uczniowie sporządzają notatki, mogą zadawać pytania i weryfikować przedstawione informacje.

2. Nauczyciel czyta polecenie nr 3 pod Mapą interaktywną: „Wyjaśnij przyczyny zróżnicowania natężenia działań oddziałów powstańczych w różnych regionach Królestwa Polskiego." i prosi uczniów, aby wykonali je w parach. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udziela też uczniom informacji zwrotnej.
3. **Praca z drugim multimedium („Sprawdź się + Film").** Uczniowie zapoznają się z e-materiałem. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do poleceń i ćwiczeńpod filmami. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji „Powstanie styczniowe" i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego uczniowie się nauczyli? Na koniec poleca chętnemu uczniowi podsumowanie i – jeśli to potrzebne – uzupełnia informacje.
2. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, udzielając im tym samym informacji zwrotnej.

Praca domowa:

1. Napisz streszczenie tekstu zawartego w sekcji „Przeczytaj".

Materiały pomocnicze:

J.W. Borejsza, *Piękny wiek XIX*, Warszawa 1984.

A. Chwalba, *Historia Polski 1795–1918*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2000.

Wielka historia świata. Tomy 1-12 (praca pod patronatem Polskiej Akademii Umiejętności); Świat Książki 2004-2006.

Wielka historia Polski, tomy 1-10; Oficyna Wydawnicza FOGRA, Kraków 2016.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie na podstawie sekcji „Mapa interaktywna" przygotowują prezentację multimedialną będącą podsumowaniem lekcji.